

Udvarhelyszéki székelykapuk a Székely Nemzeti Múzeum fotótárában

A Szülőföld Alaptól nyert anyagi támogatás segítségével a Székely Nemzeti Múzeum digitalizálta a teljes üvegnegatív állományát. A XX. század első feléből származó papír- és üvegnegatív képek közül ezúttal a székelykapukról készült felvételeket és a felvételek készítésekor készült feljegyzéseket ismertetjük olvasóinkkal.

1903 és 1914 közt dr. László Ferenc, a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum tudós igazgatója állami támogatásból csaknem a teljes Székelyföldet bebarangolta, több mint 1000 néprajzi tárggyal gazdagítva a múzeum gyűjteményét. Útja során 1904-ben Udvarhelyszék 16 helységét, 1907-ben újabb udvarhely- és keresztúrszéki falvakat barangolt be.¹ Amint azt a Székely Nemzeti Múzeum kéziratárában fennmaradt jegyzetfüzetei tanúsítják, útjait hevenyészett jegyzetekkel dokumentálta. Nem pusztán a megvásárolt tárgyakra vonatkozó információkat jegyezte fel, de fokozottan figyelte a házakat és székelykapukat, valamint a templomokat is. Bár jegyzetei inkább a saját emlékezete meghosszabbításának tekinthetők, mégis fontosnak tartjuk ezeknek a publikálását. László nem csupán arról tett rövid megjegyzéseket, hogy hányas években keletkezett kapukat látott egy-egy településen, de nagyon érzékenyen reagált a változási folyamatokra is. 1904. augusztus 23-ai dályai útján például megjegyezte, hogy „sok galambbúgos kapu, több átalakítva”. Homoródszentmártonban augusztus 24-én egy 1886-os és egy 1896-os, fából készült, galambbúgos kaput említett, de figyelmét lekötötte a kőből készült faragott kapuk divatja is: „1 [kapu] lábai 2 öl magas trachit kőből. Teteje fából. Díszítése festett, faragott, mint a fából készülteknél, egymásba fonódott tulipánok. Színe kék.” Ugyanitt két hevenyészett rajzzal is dokumentálta feljegyzéseit. Újszékelyen október 27-én szintén megjegyezte: „fakapuláb, néhány ócska galambbúgos kapu. Újabban 3-on láttam tulipános festést.”²

1907 nyarán László Ferenc, elsősorban a Székely Kiállítás előkészítő munkálatai miatt, újból Udvarhelyszék falvait róttá. Július 20-án Muzsnán lerajzolt egy házat és egy kapu körvonalait, Agyagfalván „festett kőkapuláb” bejegyzés került a jegyzetei közé. Július 22-én hodgyai útja során feljegyezte: „Új festett galambbúgos kapu 1906. Kék, piros, fehér, zöld, fent 5 madár, tetején 2 kakas pléhből.” Bedő Áronné kapuzábójának motívumairól hevenyészett rajzokat készített. Kecsetben ugyaneznap több galambbúgos kaput említett: „Galambbúgos kapu 1811, 1842, 1880, 1894. Újabban kő, festett. Készítik Farkaslakán.” Ugyanakkor egy olyan természeti katasztrófáról is említést tesz, amely kapuk eltűntét okozta: „1907. május 27-én forgószél Kecsedén, Farkaslakán átvonult, kapukat döntött le, házakat, temetőben egy kemény kőemléket derékba eltört.”³

534-es kat. sz.: Bögözi tornácos ház kapuval
Kováts Áron fotója, 1931

536-os kat. sz.: Oláhfalvi ház. László Ferenc fotója, 1904.

1187-es kat. sz.: Farcádi kapu

Ferenczy Lukács fotója, 1905

533-as kat. sz.: Farkaslaki kapu és ház

Kováts Áron fotója, 1931

Bár jegyzeteit eddig nem tekintették kiadásra érdemesnek, úgy véljük, hogy ezek a megfigyelései szépen kiegészítik azt az értékes, udvarhelyszéki kapukról készült fotódokumentációt, amelyet ezennel olvasóinkkal is ismertetünk. A dokumentáció egy munkafolyamat első fázisa volt: László Ferenc valószínűleg a székelyföldi kutatóútjai során döntötte el a Székely Nemzeti Múzeum szabadtéri részlegének megvalósítását. 1906-ban már a környékbeli temetők kopjafái, 1913-ban pedig 2 székelykapu beszállítása jelzi a terv megvalósulását. 1913-as tanulmánya arról tanúskodik, hogy a hevenyészett jegyzetek mellett László Ferencet komolyan foglalkoztatta a galambbúgos kötött kapuk faragóinak azonosítása, és érzékenyen érintette az a pusztulás, amelyet már akkor tudomásul kellett vennie. Tanulmányának záró soraiban így ír: „Eltűnik az idő rohanó forgatagában a fűrő-faragó székely ember legszebb alkotása: a galambbúgos székely kapu is! Ezért kellett a Székely Nemzeti Múzeumnak a háromszéki és udvarhelyszéki galambbúgos kapuk különálló két típusából a néprajzi és művészi szempontból legértékesebbeket megmenteni.”⁴

A fotók egy részét maga László Ferenc készítette, más részét Ferenczy Lukács udvarhelyi fotóstól vásárolta szintén ő maga.

Dokumentációját szépen kiegészítik Kováts Áron 1930-as években készült fényképei, amelyek jelzik: a László halála után sem szűnt meg az udvarhelyszéki kapuk iránti érdeklődés.

Szőcsné Gazda Enikő

1. Gazda Klára: *A néprajzos muzeológus*. In: László Ferenc: *Táj és tudomány*. Kriterion, Bukarest, 1978. 64.
2. A fenti valamennyi adat: László Ferenc: *Néprajzi jegyzetfüzet 1903–1904*. Székely Nemzeti Múzeum kéziratára. D. 92-es lelt. sz.
3. Az 1907-es feljegyzések adatai: László Ferenc: *Néprajzi jegyzetfüzet 1907*. Székely Nemzeti Múzeum kéziratára. 12.251. lelt. sz.
4. László Ferenc: *A Székely Nemzeti Múzeum galambbúgos kapui*. In: *Uő: Táj és tudomány*. Kriterion, Bukarest, 1978. 177.

*1192-es kat. sz.: Bethlenfalvi kapu
Ferenczy Lukács fotója, 1905 (fent, bal oldalt)
Neg. 20/8.: Székelyudvarhelyi utcarészlet
László Ferenc fotója(?), 1904 körül
712-es kat. sz.: Festett kapu, Kadicsfalva
Ferenczy Lukács fotója, 1905
1191-es kat. sz.: Kecseti kapu
Ferenczy Lukács fotója, 1905
1176-os kat. sz.: Kadicsfalvi kapu
Ferenczy Lukács fotója, 1905*

